บทบาทของภาครัฐในการบริหารจัดการกับการแพร่ระบาดของโควิด-19
The role of government in managing the spread of COVID-19

วลัยพร รัตนเศรษฐ[1] สมศักดิ์ วานิชยาภรณ์[2]
Walaiporn Ratanaset, Somsak Wanitchayaporn

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงบทบาทของภาครัฐในการบริหารจัดการกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยการอธิบายแนวคิดในการปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐในช่วงก่อนสถานการณ์โควิด-19 และการบริหารจัดการภาครัฐในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 รวมทั้งศึกษาวิเคราะห์บริบทโลกและบริบทไทยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยพบว่าการระบาดเป็นภัยคุกคามต่อโลกและประเทศไทยซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาล เหตุการณ์ครั้งนี้ถือว่าเป็นบทเรียนของสังคมไทยในการคิดออกแบบระบบใหม่ในการบริหารจัดการภาครัฐ โดยเฉพาะการออกแบบนโยบายระบบสวัสดิการพื้นฐานเกี่ยวกับสุขภาพที่เกิดประโยชน์ถ้วนหน้า รวมทั้งการจัดวางระบบ กลไก เครื่องมือในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เพื่อทำให้ประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันต่อโรคภัยหรือภัยคุกคามต่างๆที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ (Keywords) : โควิด-19; การบริหารจัดการภาครัฐ; วิถีชีวิตแบบใหม่

Abstract

This article presents the role of government in managing the COVID-19 pandemic by explaining a concept of government management changes for the pre-COVID-19, and ongoing COVID-19 epidemic situations, as well as an analysis of the global and Thai contexts for the post-COVID-19. It is found that the outbreak poses a threat to the world and Thailand.It is beyond the control of the government.This incident is considered a lesson for the Thai society to design a new system in government management, especially the basic welfare policy on health benefiting all residents. Also, it includes the system establishments,

Received: 2021-08-12 **Revised:** 2021-08-18 **Accepted:** 2021-08-22

[1] คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ Faculty of Public Administration, Dhurakij Pundit University, E-mail: walaiporn.rat@dpu.ac.th

[2] คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ Faculty of Public Administration, Dhurakij Pundit University, E-mail: somsak.wan@dpu.ac.th

mechanisms, and tools for the sustainable national development so that Thailand will be immune to the emerging diseases or future threats.

Keywords: COVID-19; Government Administration; New Normal

บทนำ (Introduction)

การระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธ์ใหม่ 2019 หรือ โควิด-19 (COVID-19) เป็นสภาวการณ์วิกฤติที่เริ่มแพร่ระบาดขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 โดยพบครั้งแรกในนครอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจนกระทั่งปัจจุบัน (สิงหาคม พ.ศ. 2564) มีการแพร่ระบาดไปอย่างรวดเร็ว จากประเทศหนึ่งสู่ประเทศหนึ่ง โดยมีโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นตัวเร่งและพบการระบาดกว่า 220 ประเทศและดินแดนจนกระทั่งองค์การอนามัยโลก (WHO) ยกระดับให้เป็น “ภาวการณ์ระบาดใหญ่ ทั่วโลก (Pandemic)”(วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564) จากข้อมูลเฉพาะวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2564 พบว่าผู้ติดเชื้อโควิด-19 สะสมทั่วโลกมีจำนวน 200,194,328 คน หลังจากมีผู้ป่วยเพิ่มขึ้นทั่วโลก 584,626 คน โดยสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีผู้ติดเชื้อรายใหม่เพิ่มขึ้นสูงที่สุดในโลกที่ 90,509 คน (มติชนออนไลน์, 2564) สำหรับประเทศไทย ศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) รายงานสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 รวม 20,200 ราย จำแนกเป็นติดเชื้อใหม่ 20,013 ราย ติดเชื้อภายในเรือนจำ/ที่ต้องขัง 187 ราย ผู้ป่วยสะสม 643,522 ราย (ตั้งแต่ 1 เมษายน พ.ศ. 2564) หายป่วยกลับบ้าน 17,975 ราย หายป่วยสะสม 428,380 ราย (ตั้งแต่ 1 เมษายน พ.ศ.2564) ผู้ป่วยกำลังรักษา 211,076ราย เสียชีวิต188 ราย ทำให้ยอดผู้เสียชีวิตสะสมอยู่ที่ 5,503ราย (มติชนออนไลน์, 2564) ซึ่งส่งผลกระทบต่อทุกผู้คน ทุกภาคส่วน ทุกองค์กร ทุกประเทศในทุกๆมิติ โดยวิกฤติสร้างการเปลี่ยนแปลงให้โลกเสมอวิถีแห่งโลกใบนี้ต่อไปไม่ใช่วิถีความเป็นไปแบบโลกใบเดิมอีกแล้ว ภายใต้การรับมือกับไวรัสโควิด -19 แต่ละประเทศมีการดำเนินการในวิธีการในการรับมือและจัดการกับปัญหานี้แตกต่างกันอย่างไรก็ตาม จำนวนผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและก้าวกระโดด ประเทศที่มีระบบบริหารจัดการที่ดีสามารถรองรับกับปัญหาได้รวดเร็วจะส่งผลกระทบที่จำกัดความสูญเสีย ดังนั้น ภาครัฐในฐานะที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนในแก้ไขปัญหา การป้องกันการควบคุมโรคระบาด การเยียวยาการฟื้นฟูสังคม เศรษฐกิจ การมีมาตรการและวิถีชีวิตแบบใหม่ (New Normal) รวมทั้ง การรับมือในโลกอนาคตที่จะเปลี่ยนแปลงไปในหลากหลายมิติจากข้อมูลที่ได้กล่าวถึงข้างต้นทำให้ผู้เขียนมีความสนใจนำเสนอบทความวิชาการเรื่อง บทบาทของภาครัฐในการบริหารจัดการกับการแพร่ระบาดของโควิด-19

บทนำ (Introduction)

สำหรับบทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเนื้อหาดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและการบริหารจัดการภาครัฐในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบทโลกและบริบทไทยหลังวิกฤตการณ์โควิด-19 และ3) เพื่อสรุปและเสนอแนะแนวทางการปรับตัวของภาครัฐหลังวิกฤตการณ์โควิด-19

แนวคิดและการบริหารจัดการภาครัฐในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

ประเทศไทยรู้จักกับโรคนี้เมื่อต้นเดือนเดือนมกราคม พ.ศ.2563 โดยองค์การอนามัยโลก (WHO)ได้ประกาศตั้งชื่ออย่างเป็นทางการสำหรับเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ โดยใช้ชื่อว่า “โควิด-19” (COVID-19) ซึ่งย่อมาจาก“Coronavirus disease starting in 2019”(สมาคมประชาสัมพันธ์ไทย, 2563) ต่อมากระทรวงสาธารณสุขออกประกาศในวันที่ 1 มีนาคม 2563 ว่าโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโควิด-19เป็นโรคติดต่ออันตรายภายใต้พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558 สำหรับประเทศไทยการบริหารภาครัฐในการรับมือกับสถานการณ์โควิด-19 เต็มไปด้วยความเข้มแข็งของระบบสาธารณสุขที่มีคุณภาพ และจากรายงานการจัดอันดับประเทศที่มีความเข้มแข็งด้านความมั่นคงด้านสุขภาพของ John Hopkins University จากดัชนีความมั่นคงด้านสุขภาพโลก 2019 (Global Health Security (GHS) Index) ประเทศไทยติดอันดับที่ 6 จากทั้งหมด 195 ประเทศ และเป็นอันดับ 1 ในเอเชียด้วยคะแนน 73.2 จาก 100 คะแนน (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) นอกจากนี้ จากการเคยมีประสบการณ์การรับมือและการต่อสู้กับโรคระบบทางเดินหายใจเฉียบพลันร้ายแรง หรือซาร์ส (Severe Acute Respiratory Syndrome-Sars) และโรคเมอร์ส (Mers : Middle East Respiratory Syndrome) มาก่อน ทำให้การควบคุมโรคระบาดนี้อยู่บนพื้นฐานที่เป็นระบบคุณภาพของการสาธารณสุขไทย การบริหารจัดการภาครัฐจำเป็นต้องมีเอกภาพในการบริหารงานในลักษณะมีเอกภาพบัง คับบัญชา (Single Command) ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงจำเป็นใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2563 มีผลบังคับใช้ 26 มีนาคม 2563 โดยการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร และตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศคบ.) โดยมีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีเป็นผู้อำนวยการศูนย์ฯ โดยศูนย์ฯ แห่งนี้เป็นหน่วยงานพิเศษในการบูรณาการทุกส่วนราชการ และสั่งการได้อย่างมีเอกภาพเป็นระบบการบริหารราช การในรูปแบบหนึ่งที่ตอบรับกับสถานการณ์ฉุกเฉิน นอกจากนี้รัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรียังอนุมัติในการออกพระราชบัญญัติในการกู้เงินเพิ่มเติมเพื่อเยียวยาและฟื้นฟูเศรษฐกิจ กำหนดมาตรการในการขอความร่วมมือเพื่อควบคุมโรคระบาดนี้ในการอยู่บ้าน หยุดเชื้อเพื่อชาติ มาตรการรักษาระยะห่าง1 เมตร – 2 เมตร (Social Distancing) และการประกาศเคอร์ฟิวในบางช่วงเวลาทั่วประเทศ ทำให้ทุกคนและทุกองค์กรต้องปรับตัวในทุกระดับ ทั้งการเผชิญหน้ากับการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของโรคและหลังจากการแพร่ระบาดอาจหยุดนิ่งได้ในอนาคต ภาวการณ์แบบนี้จะเกิดอะไรขึ้นกับโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจของประเทศต่อไป จะส่งผลต่อการ

ปรับตัวในการใช้ชีวิตการทำงาน ชีวิตประจำวันแบบปกติ ชีวิตส่วนตัว องค์กรทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานต่างๆอย่างไร เพียงใด ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่าในขณะนี้แต่ละองค์กรจึงมีนโยบาย Work from home การนำเทคโนโลยีต่างๆ มาใช้เพื่อการสร้างผลิตภาพขององค์กรและบุคลากรเป็นการชั่วคราว ระบบบริหารจัดการภาครัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการแก้ไขปัญหานี้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมมากเพียงใด จะได้เห็นว่าทั้งสามภาคส่วนต่างดำเนินการเต็มที่ โดยปรับเปลี่ยนการทำงานต่อสู้กับโควิด-19 นี้ไม่ว่าจะพร้อมหรือไม่ก็ตาม หน่วยงานที่มีระบบการบริหารภาครัฐในภูมิภาค เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย ฯลฯ มีกระบวนการในการดำเนินการ การบังคับใช้กฎหมายในพื้นที่ที่แตกต่างและปรับตัวตามสภาวการณ์ของปัญหาในพื้นที่ทั้งเชิงรุก รับ ประชาสัมพันธ์ สร้างการตระหนักรู้ ป้องกัน และเยียวยาในขณะเดียวกัน ฯลฯ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บัญชาการสถานการณ์ มีทั้งการเรียนรู้เพื่อปรับตัว และพร้อมรับสถานการณ์มากยิ่งขึ้น

1. การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐในช่วงก่อนสถานการณ์โควิด-19

หากวิเคราะห์แนวโน้มว่าในอนาคตภาครัฐควรปรับตัวอย่างไรต่อบริบทโลกหลังโควิด จะขอนำเสนอในภาวะปกติว่ารัฐบาลที่ผ่านมาดำเนินการอะไรที่เป็นจุดแข็ง (Strength) ต่อการรับมือกับบริหารจัดการภาครัฐในช่วงโควิด ช่วงเวลาในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา (พ.ศ. 2557 - 2562) ภาวะแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงรุนแรงและสำคัญอย่างหนึ่ง คือ เทคโนโลยี (Disruptive Technology) ส่งผลให้เกิดการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงของทุกประเทศ รวมทั้งประเทศไทย ในช่วงต้นของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงมีการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้าง ประกาศนโยบายประเทศไทย 4.0 เป็นการเตรียมการให้ประเทศไทยสามารถเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ดังนั้น รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสู่ยุคประเทศไทย 4.0 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม มีเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งนโยบายประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0 โดยรัฐบาลมองว่าจะเป็นโมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบใหม่ที่จะนำพาประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุลของการพัฒนาเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในบริบทของโลกยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (The Fourth Industrial Revolution) จากนโยบายดังกล่าวส่งผลให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (กพร.) ออกแบบระบบราชการ จากโมเดล 4.0 ที่ส่งผลต่อการปรับตัวทุกหน่วยงานภาครัฐให้มีแนวทางสู่รัฐบาลดิจิทัล หรือองค์การ 4.0 นั้นการพัฒนาองค์การที่มุ่งขับเคลื่อนตามทิศทางดังกล่าวจำเป็นต้องมีการดำเนินการเพื่อเตรียมบุคลากรของหน่วยงาน ให้สามารถรองรับกับการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นจึงเกิดรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Government) เป็นจุดเริ่มต้นของการมุ่งสู่รัฐบาลดิจิทัล (Digital Government) ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการได้วางรูปแบบว่าการจะเป็นระบบราชการ 4.0 นั้นมีลักษณะที่สำคัญ คือ (คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2564)

1.1 ระบบราชการที่เปิดกว้างและเชื่อมโยงกัน (Open & Connected Government) มีความเปิดเผยโปร่งใสในการทำงานโดยบุคคลภายนอกสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการหรือมีการแบ่งปันข้อมูลซึ่งกันและกัน ทั้งภาคเอกชน ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วม ขณะเดียวกันก็ยังเชื่อมโยงการทำงานในภาครัฐด้วยกันเองให้มีเอกภาพและสอดรับประสานกันไม่ว่าจะเป็นราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น

1.2 ระบบราชการที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-Centric Government) ทำงานในเชิงรุกและมองไปข้างหน้า เน้นประชาชนได้อะไร มุ่งเน้นแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยไม่ต้องรอให้เข้ามาติดต่อขอรับบริการหรือร้องขอความช่วยเหลือจากทางราชการ (Proactive Public Services) รวมทั้ง ใช้ประโยชน์จากข้อมูลภาครัฐ (Big Government Data) และระบบดิจิทัลสมัยใหม่ในการจัดบริการสาธารณะที่ตรงกับความต้องการของประชาชน (Personalized หรือ Tailored Services) ผ่านการติดต่อได้ทั้งการติดต่อมาด้วยตนเอง เว็บไซต์ (Website) โซเชียลมีเดีย (Social media) หรือแอปพลิเคชั่น (Application) ทางโทรศัพท์มือถือ

1.3 ระบบราชการที่มีขีดสมรรถนะสูงและทันสมัย (Smart & High Performance Government) การทำงานอย่างเตรียมการณ์ไว้ล่วงหน้ามีการวิเคราะห์ความเสี่ยงสร้างนวัตกรรมหรือความคิดริเริ่มและประยุกต์องค์ความรู้ในแบบสหสาขาวิชาเข้ามาใช้ในการตอบโต้กับโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันเพื่อสร้างคุณค่ามีความยืดหยุ่นและความสามารถในการตอบสนองกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างทันเวลา ตลอดจนเป็นองค์การที่มีขีดสมรรถนะสูงและปรับตัวเข้าสู่สภาพความเป็นสำนักงานสมัยใหม่ รวมทั้งทำให้ข้าราชการมีความผูกพันต่อการปฏิบัติราชการและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมกับบทบาทของตน

สำหรับความสำเร็จของการพัฒนาสู่ระบบราชการ 4.0 ซึ่งถูกวางระบบโครงสร้างตั้งแต่ก่อนสถานการณ์โควิดนั้น มีปัจจัยความสำเร็จสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ **ประการแรก** การสานพลังระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่นๆ ในสังคม (Collaboration) ในรูปแบบ“ประชารัฐ” **ประการที่สอง** การสร้างนวัตกรรม (Innovation) เป็นการคิดค้นและแสวงหาวิธีการ หรือ Solutions ใหม่ๆ ทำให้เกิด Big impact เพื่อปรับปรุงและออกแบบการให้บริการสาธารณะและนโยบายสาธารณะให้สามารถตอบโจทย์ความท้าทายของประเทศหรือตอบสนองปัญหาความต้องการของประชาชนได้อย่างมีคุณภาพอันแปรผันไปตามสภาพพลวัต**ประการที่สาม** การปรับเข้าสู่ความเป็นดิจิทัล (Digitization/Digitalization) เป็นการผสมผสานกันของการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลผ่านระบบคลาวด์ (Cloud Computing) อุปกรณ์ประเภทสมาร์ทโฟน(Smartphone) และเครื่องมือเพื่อการใช้งานร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การปรับตัวของการบริหารภาครัฐ 4.0 ในทางปฏิบัติ พบว่า แม้จะมีการผลักดันให้ทุกหน่วยงานพัฒนาองค์กรสู่ 4.0 ก็ตาม แต่ความแตกต่างของหน่วยงานในการปรับตัวมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของหน่วยงานและภารกิจ และช่องว่างของการยกระดับองค์กรให้เป็น 4.0 มากน้อยเพียงใด กล่าวคือ องค์กรที่มีสถานะ 1.0 หรือ 2.0 หรือ 3.0 ย่อมมีพื้นฐานและความสามารถในการปรับตัวสู่ 4.0 ได้แตกต่างกัน เช่น หากมีช่องว่างไม่มากองค์การนั้น

ก็จะเติมเต็ม (Refill) ให้ดียิ่งขึ้นและหากองค์การนั้นมีความห่างจากการเป็น 4.0 ก็อาจจะต้องใช้เวลาในการปฏิรูปการบริหาร 4.0 (Reform) เป็นต้น ทั้งนี้ ในระบบราชการส่วนกลาง กระทรวง กรม ในการเป็น E-government ที่เป็นพื้นฐานสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล มีการวางแพลตฟอร์ม 4.0 (Platform 4.0) ได้ ส่งผลดีต่อการสั่งการ และรับมือกับสถานการณ์โควิด-19 รวมทั้งการทำงาน Work from home ด้วย ในส่วนการวางโครงสร้างพื้นฐานรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์แม้ว่าอาจจะดำเนินการไปได้เพียงขั้นต้นของการวางแพลตฟอร์มต่างๆ และโครงสร้างด้านกายภาพของระบบสนับสนุนดิจิทัลในราชการส่วนกลางที่จะนำไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัลต่อไปนั้นทำให้มีระบบที่เปิดกว้างและเชื่อมโยงกัน (Open & Connected Government) งานราชการบริหารส่วนกลางส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารซึ่งถือว่าเป็นการสนับสนุนให้รับมือวิกฤตโควิด-19ได้ดี รองรับมาตรการ Social Distancing และ Work from home สะท้อนว่าการบริหารงานภาครัฐอยู่บนภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอันเป็นพลวัตร (Dynamic) ระบบราชการไทยมีทั้งระบบอนาลอก (Analog And Digital Platform) มีรูปแบบการบริหารราชการหลากหลายและหลายทางเลือกที่เหมาะสมกับวิกฤตที่หลากหลายและสังคมที่หลากหลายเช่นกันเป็นจุดเด่นที่สำคัญการบริหารภาครัฐอย่างไรก็ตามสิ่งนี้จะยังเหมาะสมกับการบริหารภาครัฐต่อไปในบริบทหลังโควิด19 อีกหรือไม่ บริบทโลกและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอันสืบเนื่องจากโควิดเป็นข้อมูลที่จำเป็นในการคาดการณ์ในอนาคต (Foresight Scenarios) และการออกแบบระบบการบริหารภาครัฐเพื่อรองรับและขับเคลื่อนภารกิจของประเทศได้อย่างเหมาะสมอย่างไรก็ตามภาพรวมผลการดำเนินการด้านการมุ่งไปสู่รัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทยสรุปมีทิศทางที่ดีขึ้นจากผลการจัดอันดับดัชนีรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Government Development Index : EGDI) ของ United Nations E-Government Survey ปี 2563 พบว่า ประเทศไทยได้อันดับที่ 57 ซึ่งถ้านับจากปี 2561 ดีขึ้นจากเดิม16 อันดับ (ไทยพับลิก้า, 2564)

2. การบริหารจัดการภาครัฐในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทยนั้น เริ่มจากการพบนักท่องเที่ยวหญิงชาวจีน อายุ 61 ปี จากเมืองอู่ฮั่น เป็นผู้ป่วยรายแรก หลังจากนั้นรัฐบาลประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อวันที่26 มีนาคม พ.ศ.2563 และการสั่งปิดพื้นที่เสี่ยงทั้งในกรุงเทพมหานครและทั่วราชอาณาจักร ทำให้สามารถควบคุมการแพร่เชื้อไวรัสไว้ได้ แต่ขณะเดียวกัน พบว่ามีรายงานผู้ป่วยนอกพื้นที่กรุงเทพมหานครเพิ่มสูงขึ้นตามการเคลื่อนย้ายข้ามพื้นที่สู่ต่างจังหวัด ในกรณีแม้ว่าจำนวนการตรวจหาเชื้อโควิด-19 จะน้อยเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ถ้าผลการตรวจยืนยันว่าเป็นแล้ว ผู้ติดเชื้อจะได้รับการรักษาพยาบาลอย่างดี ทำให้ยอดผู้เสียชีวิตอยู่ในระดับต่ำทั้งนี้ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2563 เป็นต้นมา จำนวนผู้ป่วยยืนยันที่เพิ่มขึ้นทั้งหมดจะเป็นกลุ่มคนที่เดินทางมาจากต่างประเทศ (สำนักงานผู้ประสานงานสหประชาชาติประจำประเทศไทย, 2563)จากมาตรการต่างๆ ที่เข้มงวดของภาครัฐทำให้ในช่วงต้นปี 2563 ประเทศไทยควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในระลอกแรกได้ค่อนข้างดี การควบคุมตัวเลขผู้ติดเชื้อให้อยู่ในระดับต่ำได้เมื่อเทียบกับ

หลายประเทศ แม้ช่วงนั้นประเทศไทยจะมีการล็อคดาวน์อย่างรุนแรง ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย โดยอัตราการเติบโตของ GDP ของไทยในปี 2563 ติดลบร้อยละ 6.1 หรือหดตัวอย่างรุนแรงที่สุดในรอบ 22 ปี ซึ่งในการควบคุมการระบาดของโควิด 19 ในระลอกแรกประสบความสำเร็จน่าจะเกิดจากปัจจัยหลายอย่างเช่น การจ้างที่ปรึกษาที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ความทุ่มเทของบุคลากรทางการแพทย์ อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และโดยเฉพาะความร่วมมือของประชาชนที่ตื่นตัวในการป้องกันการระบาด ทำให้รายงานจำนวนผู้ติดเชื้อเป็นศูนย์ต่อเนื่องมาหลายเดือนและส่งผลทำให้ไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศหนึ่งที่ควบคุมการระบาดได้ดีในระดับโลก (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(ทีดีอาร์ไอ), 2564)

บริบทโลกและบริบทไทยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

1. บริบทโลกหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

การแพร่ระบาดของโควิด-19ได้ส่งผลกระทบต่อทุกด้าน สร้างความเสียหายอย่างหนักต่อชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลก โดยเฉพาะผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มีความรุนแรงกว่าภาวะเศรษฐกิจถดถอย(Great Depression) ที่เป็นปัญหาทางการเงินที่รุนแรงที่สุดในรอบ 70 ปี ในช่วงทศวรรษ 1930 จนมีผู้เรียกชื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่เกิดขึ้นทั่วโลกจากผลการแพร่ระบาดโควิด-19 ว่าเป็นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่กว่า(Greater Depression) (นำชัย ชีววิวรรธน์, 2563: 207) สำหรับการหยุดยั้งการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ของประเทศต่างๆ มีความแตกต่างกัน โดยสรุปมาตรการสำคัญ คือ เน้นการป้องกันตนเอง โดยการใส่หน้ากากอนามัย ล้างมือบ่อยๆ กินร้อนและใช้อุปกรณ์ส่วนตัว ใช้ชีวิตวิถีใหม่ (New normal) โดยการปฏิบัติงานที่บ้าน (Work from home) รักษาระยะห่างทางสังคม ร่วมกับมาตรการของรัฐที่ขอให้ลดการเคลื่อนที่ของคน ไม่ว่าจะเป็นการปิดสถานที่ต่างๆ ตลอดจนการปิดเมืองหรือปิดประเทศ เป็นต้น (กรมควบคุมโรค, 2564) นับแต่โลกรู้จักและรับมือกับสถานการณ์โควิด-19 นั้นได้ก่อให้มีการศึกษาและวาดภาพอนาคตว่าโลกหลังจากโควิด-19 จะมีลักษณะใด จากนิตยสาร Foreign Policy ซึ่งเป็นนิตยสารวิเคราะห์การเมืองระหว่างประเทศมีมุมมองจากผู้เชี่ยวชาญหลากหลายสาขาเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 (กานต์ธีรา ภูริวิกรัย, 2563) ดังนี้ Stephen M. Walt ศาสตราจารย์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด(Harvard University) มองว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอิทธิพลและอำนาจจากตะวันตก (The West)ไปตะวันออก (The East) สืบเนื่องจากการเติบโตและการรับมือในปัญหาโควิดทำได้ดีกว่าฝ่ายตะวันตก ดังนั้นระบบและระเบียบโลกจะเปลี่ยนแปลงไปด้วยรวมทั้งกระแสโลกาภิวัตน์แบบสุดโต่ง (Hyper globalization)จะลดทอนลง (De-globalization) โลกจะแคบลงและเสรีภาพจะน้อยลง สอดคล้องกับ Robin Niblettผู้อำนวยการและผู้บริหาร Chatham House องค์กรคลังสมองด้านนโยบายระหว่างประเทศที่เก่าแก่ที่สุดของสหราชอาณาจักรเห็นว่าจะเป็นจุดจบของโลกาภิวัตน์และอาจเป็นโลกาภิวัตน์ที่มีจีนเป็นศูนย์กลางมากขึ้น อย่างไรก็ตาม Shivshankar Menon อดีตที่ปรึกษาด้านความมั่นคงแห่งชาติของอินเดียเห็นว่าอาจไม่ใช่จุดจบของโลกที่เชื่อมต่อกัน แต่สิ่งที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่าโลกเชื่อมต่อกันมากขนาดไหนซึ่งโลกต่อไปอาจจะเล็กลง

แคบลง และยากจน โหดร้ายมากยิ่งขึ้น การเผชิญหน้าของมหาอำนาจจีนและสหรัฐอเมริกา จะแยกออกจากกันมากขึ้น (Decoupling) ในหลายมิติไม่ใช่เพียงด้านการค้าอย่างเดียวและสถานการณ์โควิดจะส่งผลให้รัฐบาล เอกชน และสังคม พยายามพึ่งตนเอง เพิ่มศักยภาพของตนเองเพื่อรับมือกับสภาพการโดดเดี่ยวทางเศรษฐกิจ (Economic self- isolation) สภาวะที่ไม่แน่นอนและวิกฤติที่อาจเกิดขึ้นได้อีกและ Richard N. Haass ประธานสภาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เสริมว่าแนวโน้มที่มองตัวเองมากขึ้น (Inward) มีการแยกตัวออกจากกัน จะทำให้ระบบห่วงโซ่อุปทานระดับโลกอ่อนแอลง ความสามารถของโลกในการรับมือกับวิกฤตจะน้อยลง รัฐอาจจะล้มเหลวมากขึ้น Joseph S. Nye, Jr. ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ให้ความเห็นว่าแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะเป็นมหาอำนาจ แต่สถานการณ์โควิดก็ทำให้สหรัฐฯไม่สามารถปกป้องความมั่นคงของประเทศได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง นอกจากโรคระบาดแล้ว การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ก็ไม่ใช่ว่าชาติมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวจะสามารถจัดการได้ กุญแจความสำเร็จ คือ การการเรียนรู้ความสำคัญของการร่วมมือกับผู้อื่น ประเทศอื่น ซึ่ง Nyeยั งได้เสนอความหมายใหม่ของคำว่าผลประโยชน์แห่งชาติใหม่ที่สะท้อนมิติ Covid-19 ว่าจะมีความหมายแบบใดก็ตาม แต่เราทั้งหมด(ทุกประเทศ) ล้มเหลวในการปรับยุทธศาสตร์ของเราให้ทันกับโลกใหม่ใบนี้ สิ่งหนึ่งที่สร้างผลกระทบอย่างมากและน่าตกใจ คือ ระบบการเงินและเศรษฐกิจโลก Laurie Garrett อดีตนักวิชาการอาวุโสด้านสุขภาพโลก จากสภาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และนักเขียนผู้ได้รับรางวัลพูลิตเซอร์ ได้ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่สำคัญห่วงโซ่อุปทานระดับโลกและการกระจายสินค้าอ่อนแอลง ซึ่งส่งผลกระทบระยะสั้นและระยะยาวต่อเศรษฐกิจระดับประเทศและระดับเศรษฐกิจฐานรากเช่นเดียวกับ Shannon K. O'Neil นักวิชาการอาวุโส (Senior Fellow) สาขาลาตินอเมริกาศึกษา สภาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แสดงความกังวลในห่วงโซ่อุปทานที่กระทบต่อภาคการผลิตที่เชื่อมต่อกันหลายประเทศในระดับโลก วิกฤตนี้จะทำให้แต่ละประเทศและภาคเอกชนต้องมียุทธศาสตร์ในการผลิตใหม่ที่ต้องมีแผนสำรองในการผลิตทำให้กำไรอาจน้อยลง แต่จะมีความมั่นคงในด้านอุปทานมากขึ้น นอกจากนี้มุมมองของ สุวิทย์ เมษินทรีย์ มีความเห็นว่าสถานการณ์โควิดอาจเป็นตัวแปรในการเปลี่ยนโลกที่ไม่พึงประสงค์ให้เป็นโลกที่พึงประสงค์ (สุวิทย์ เมษินทรีย์,2563: 12-13) โลกหลังโควิด19 เป็นโลกที่มีชะตากรรมร่วมกัน ทุกข์และสุขร่วมกัน (One World, One Destiny) โลกที่มีความไร้สมดุลอยู่ใน 4 มิติ ได้แก่ ความไร้สมดุลในการบริหารภาครัฐและความสำคัญของชาติที่ไม่สอดคล้องกันของ Bureaucratization Vs Democratization มีความไม่สมดุลของการพัฒนาที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างไร้ขีดจำกัดเพื่อสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทำให้ทุนธรรมชาติเสื่อมโทรม โลกที่ไร้สมดุล ไร้เสถียรภาพและโลกไร้ความมั่นคง เกิดเป็นวงจรอุบาทว์โลก (Global Vicious Circle) การปกครองที่เห็นกันมายังขาดความสมดุลของคุณค่าต่างๆในการสร้างความเชื่อมั่น และศรัทธา นอกจากนี้ ความไม่สมดุลเชิงวัฒนธรรมมีความแตกต่างที่กลายเป็นความขัดแย้งรวมทั้งวัฒนธรรมในโลกเสมือน (Virtual culture) สิ่งเหล่านี้บางสิ่งเกิดขึ้นแล้วและบางสิ่ง

อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตพร้อมๆกับความต่อเนื่องของพลวัตรแห่งเทคโนโลยีที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในสภาวะวิกฤต แบบแผนชีวิตที่เปลี่ยนไปในรูปแบบใหม่ที่ดำเนินไปอย่างปกติที่เรียกว่าNew Normal ซึ่งถูกกำหนดด้วยการรักษาระยะห่าง (Social Distancing) ภูมิทัศน์ของโลกจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เกิดพลวัตรการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่ต้องแลกความเป็นส่วนตัวกับความเป็นส่วนรวม (Social distancing) เอกภาพองค์รวมกับอิสรภาพส่วนย่อย (กรณี Lockdown) ซึ่งศูนย์วิจัยอนาคตศึกษาฟิวเจอร์เทลส์แล็บ คาดการณ์สังคมอนาคตเช่นกันไว้ว่าหลังสถานการณ์โควิด-19 การออกแบบโครงสร้างสังคมใหม่ การออกกฎหมายใหม่ที่โลกอาจใช้ร่วมกันในการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยในสุขภาพ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นในการปรับตัวของภาครัฐในการกำหนดกรอบกติกาการปฏิบัติดังกล่าว สำหรับ World Economic Forum ได้เสนอแผนภาพที่ 1 อธิบายผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลต่อภาครัฐในการปรับตัวรับมือระหว่างสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด และสถานการณ์หลังโควิด (World Economic Forum, 2021) มีหลายประเด็นที่น่าสนใจ ผู้เขียนขอเสนอเป็นบางประเด็นที่อาจเป็นข้อคิดและสามารถนำมากำหนดแนวทางการบริหารภาครัฐต่อไป ได้แก่ เรื่องเมืองและความเป็นเมือง (Cities and Urbanization) กำลังงานและการจ้างงาน (Workforce and employment) ความเหลื่อมล้ำ (Inequality) การมีส่วนร่วมของพลเมือง (Civic participation) การคลังสาธารณะและมาตรการปกป้องสังคม (Public finance and social protection) ระบบยุติธรรมและกฎหมาย (Justice and law)การมี Global Governance ระบบการเงินและการคลัง รวมทั้ง ภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) การอพยพถิ่นฐาน (Migration) และความมั่นคงระหว่างประเทศ (International security) เป็นต้น สำหรับการควบคุมการแพร่ระบาดและการป้องกันโรครัฐบาลที่มีการปรับตัวและคล่องแคล่ว (Agile governance) เป็นสิ่งที่จำเป็น การให้ความสำคัญกับระบบสาธารณะสุขและสุขภาพในอนาคต รวมทั้งคำนึงถึงระบบสาธารณสุขของโลกด้วยประเด็นการค้า การท่องเที่ยว ตลาดการเงินและระบบเศรษฐกิจโดยรวมจะมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจำนวนมาก ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคสินค้าการใช้ชีวิต ระบบการผลิตและอุตสาหกรรม การบิน การเดินทางและการท่องเที่ยว ห่วงโซ่อุปทาน และการขนส่ง เศรษฐกิจแห่งอนาคต เศรษฐกิจดิจิทัลแบบก้าวหน้า การสร้างสังคมธรรมาภิบาล (Good governance) ในภาคเอกชน เป็นต้น โดยการออกแบบธุรกิจระหว่างประเทศจะคำนึงถึงระยะห่างที่ปลอดภัยเป็นสำคัญ ได้แก่ ระบบห่วงโซ่อุปทาน คิดค้นการดำเนินการผลิต การค้าการขนส่ง และการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ๆเช่นTravel Bubble เปิดประเทศเพื่อการท่องเที่ยวอย่างจำกัด ในประเทศที่ไม่มีการแพร่ระบาด เป็นต้น

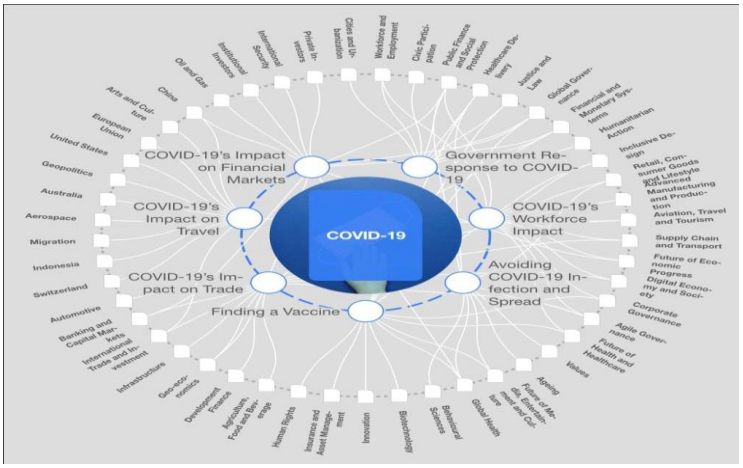

แผนภาพที่ 1: ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลต่อภาครัฐในการปรับตัวรับมือระหว่างสถานการณ์โควิด และหลังสถานการณ์โควิด (World Economic Forum,2021)

บริบทไทยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ เดือนมกราคม 2563 ถึง เดือนกรกฎาคม 2564 สามารถแบ่งการระบาดเป็น 4 ระลอกสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ (BBC NEWS, 2564)

การระบาดระลอกแรก (ม.ค.-14 ธ.ค. 2563) วันที่ 13 ม.ค. 2563 กระทรวงสาธารณสุขยืนยันพบผู้ป่วยโควิด-19 รายแรกในไทยและเป็นรายแรกที่พบนอกประเทศจีน เป็นนักท่องเที่ยวหญิงชาวจีน อายุ 61 ปี เดินทางมาจากเมืองอู่ฮั่นถึงไทยต่อมาวันที่ 29 ก.พ. 2563 กระทรวงสาธารณสุขออกประกาศให้ “โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019” หรือ “โรคโควิด 19” เป็นโรคติดต่ออันตรายตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ประกาศฉบับนี้ ซึ่งมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 มี.ค. 2563 นอกจากนี้ วันเดียวกันมีคนไทยเสียชีวิตเป็นรายแรกเป็นเพศชาย อายุ 35 ปี ที่มีประวัติสัมผัสนักท่องเที่ยวชาวจีนต่อมาวันที่ 26 มี.ค. 2563 รัฐบาลประกาศใช้ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2548 ซึ่งมีผลบังคับใช้ในวันดังกล่าวถึง 30 เม.ย. 2563 จากนั้นขยายเวลาบังคับใช้อีกหลายครั้งต่อเนื่องจนถึงปี 2564 ควบคู่กับการจัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 (ศบค.) โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นผู้อำนวยการ ศบค. ต่อมาวันที่ 3 เม.ย. 2563 รัฐบาลประกาศเคอร์ฟิวระหว่าง 22.00-04.00 น. เพื่อควบคุมการระบาดของโควิด-19 เมื่อสถานการณ์คลี่คลายลง ต่อมามีการยกเลิกประกาศเคอร์ฟิวในวันที่ 15 มิ.ย.2563

สรุปการระบาดระลอกแรก (ม.ค.-14 ธ.ค. 2563) มีผู้ป่วยทั้งสิ้น 4,237 ราย เสียชีวิต 60 ราย อัตราการเสียชีวิตเท่ากับ 1.42 %

การระบาดระลอกสอง(15 ธ.ค. 2563 - 31 มี.ค. 2564) วันที่ 15 ธ.ค. 2563 กระทรวงสาธารณสุขประกาศการระบาดระลอกใหม่ในไทย หลังจากมีการแพร่ระบาดที่ตลาดกลางกุ้ง ตำบลมหาชัย อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ผู้ติดเชื้อจำนวนมากเป็นแรงงานชาวเมียนมา

(Myanmar) ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้มีการตั้งโรงพยาบาลสนามขนาดใหญ่หลายแห่งในจังหวัด เพื่อดำเนินการคัดแยกผู้ติดเชื้อออกมารักษา การระบาดระลอกที่ 2 นี้ใช้เวลาต่อเนื่องจนถึงสิ้นเดือน มี.ค. 2564 และพบว่าส่วนใหญ่เป็นแรงงานข้ามชาติซึ่งมีที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวอยู่แล้ว มาตรการของรัฐบาลในการปิดพื้นที่อย่างเด็ดขาดในช่วงขณะนั้น ร่วมกับการระดมกำลังเจ้าหน้าที่ค้นหาเชิงรุกภายใน และจัดตั้งโรงพยาบาลสนาม ทำให้การควบคุมสถานการณ์ในจังหวัดสมุทรสาครเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจนสามารถกลับสู่สภาวะปกติได้

สรุปการระบาดระลอกสอง (15 ธ.ค. 2563 - 31 มี.ค. 2564) มีจำนวนผู้ติดเชื้อในระลอกแรกและระลอกสอง 24,626 ราย เสียชีวิต 34 ราย อัตราการเสียชีวิตเท่ากับ 0.14%

การระบาดระลอกสาม (เม.ย-มิ.ย.2564)ช่วงเวลาต้นเดือน เม.ย.2564 มีรายงานการติดเชื้อในกลุ่มพนักงานและนักเที่ยวสถานบันเทิงย่านทองหล่อ โดยมีบุคคลที่มีชื่อเสียงทั้งในแวดวงการเมืองและวงการบันเทิงติดเชื้อจำนวนมาก ซึ่งจากการสุ่มตรวจพบว่ามีการระบาดของโควิด-19 สายพันธุ์อังกฤษ(B.1.1.7)โดยแพทย์คาดว่า สาเหตุเกิดจากการเคลื่อนย้ายของคนระหว่างพื้นที่ไทยกับกัมพูชา ซึ่งขณะนั้นพบว่าสายพันธุ์นี้กำลังระบาดอยู่ในกัมพูชาการระบาดระลอกนี้พบว่าผู้ป่วยจำนวนมากมีอาการทรุดเร็ว หลายรายเสียชีวิตภายใน 1 สัปดาห์หลังมีอาการป่วยการระบาดเกิดขึ้นในช่วงใกล้กับวันหยุดยาวสงกรานต์ แต่ ศบค. ตัดสินใจไม่ห้ามการเดินทางข้ามพื้นที่ เพียงขอความร่วมมือในการลดการเดินทาง และงดการรวมกลุ่ม ด้วยเหตุผลความสมดุลในการควบคุมโรคและกระตุ้นกิจกรรมทางทางเศรษฐกิจ ต่อมา ศบค. มีมติให้ยกระดับมาตรการป้องกันโรคโควิด-19 โดยประกาศให้ 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ชลบุรี เชียงใหม่ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการเป็น “พื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด” หรือ “พื้นที่สีแดงเข้ม” กำหนดระยะเวลาปิด-เปิดของห้างสรรพสินค้าและร้านสะดวกซื้อ ห้ามนั่งรับประทานอาหารที่ร้าน และห้ามเดินทางออกนอกเขตพื้นที่ เป็นต้น เริ่มตั้งแต่ 1 พ.ค. เป็นต้นไป จุดเปลี่ยนสำคัญอีกครั้งของการระบาด เมื่อไทยยืนยันพบผู้ติดเชื้อสายพันธุ์เดลตา(Delta)ครั้งแรกในแคมป์คนงานแห่งหนึ่งในเขตหลักสี่ ต่อมานายกรัฐมนตรี ประกาศเป้าหมายเปิดประเทศไทยทั้งประเทศภายใน 120 วัน

สรุปการระบาดระลอกสาม (เม.ย-มิ.ย. 2564) มีผู้ป่วยทั้งสิ้น 230,438 ราย เสียชีวิต53 ราย อัตราการเสียชีวิตเท่ากับ 0.02 %

การระบาดระลอกสี่ (ก.ค. 2564 – ปัจจุบัน) การแพร่ระบาดของโควิด-19 ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายพันธ์เดลตา ซึ่งระบาดได้ง่ายและรวดเร็ว โดยเมื่อติดเชื้อจะแพร่กระจายลงสู่ปอดได้อย่างรวดเร็วและมีอาการรุนแรง ผู้ป่วยมักมีโรคแทรกซ้อนทำให้ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยหายใจและใช้เวลารักษานานกว่าเชื้อสายพันธุ์อื่นๆ (โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์,2564) สำหรับศาสตราจารย์คลินิกเกียรติคุณ นายแพทย์อุดม คชินทร ที่ปรึกษาศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ระบุว่า โดยส่วนตัวถือเป็นระลอกสี่ เพราะเป็นไวรัสตัวใหม่กลายพันธุ์เดลตาพฤติกรรมไม่เหมือนเดิม ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญชี้ว่าเป็นระลอกสี่โดยมีการแพร่ระบาดในชุมชนครอบครัว องค์กรและหาที่มาที่ไปไม่ได้ ผู้ป่วยรายใหม่เพิ่มขึ้น 5-6 พันต่อวัน (PPTV,2564) สำหรับ

มาตรการของภาครัฐคือวันที่ 20 กรกฎาคม 2564 ราชกิจจานุเบกษาได้เผยแพร่ประกาศข้อกำหนดออกตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 28) โดยสรุปสาระสำคัญ (ประชาชาติธุรกิจ, 2564) เช่น การให้ประชาชนในพื้นที่สีแดงเข้มเลี่ยง จำกัด งดเดินทางออกนอกเคหสถานโดยไม่จำเป็น ยกเว้นไปซื้ออาหาร ยา พบแพทย์ ไปฉีดวัคซีนโควิดการประกาศเคอร์ฟิว เวลา 21.00-04.00 น. เป็นเวลา 14 วันเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ ใครฝ่าฝืนมีความผิดตาม พ.ร.บ.ฉุกเฉินฯห้ามการรวมกลุ่มเกิน 5 คน/กิจกรรม การขอให้หน่วยงานต่าง ๆ ทำงานที่บ้าน (Work from home) เป็นต้น

จากการศึกษารายละเอียดของสถานการณ์และมาตรการต่างๆของภาครัฐเปรียบเทียบตั้งแต่ปีพ.ศ.2563 จนถึงปัจจุบันจะพบว่าในการแพร่ระบาดรอบแรกของโควิด-19 เมื่อปี พ.ศ.2563 ตัวเลขผู้ติดเชื้อใหม่อยู่ในระดับต่ำ แต่ประเทศไทยเลือกที่จะใช้มาตรการอย่างเข้มงวดมากในการปิดเมืองทั่วประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ในขณะที่เมื่อต้นปีพ.ศ.2564ที่ผ่านมาจำนวนผู้ติดเชื้อที่รักษาตัวในโรงพยาบาล (Active case) สูงขึ้นมาก แต่มาตรการกลับมีความผ่อนคลายค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับการระบาดครั้งก่อน จนทำให้สถานการณ์ระบาดอย่างรุนแรงการระบาดระลอกใหม่ของโควิด-19 อาจมีแนวโน้มยืดเยื้อกว่าที่หลายฝ่ายประเมิน เพราะสายพันธุ์เดลตามีความสามารถในการระบาดสูงกว่าเดิมมาก รวมทั้ง มาตรการล็อกดาวน์ที่เริ่มต้นช้า นโยบายการตรวจโรคที่ตรวจโรคได้จริงน้อยกว่าที่ควรจะเป็น การประเมินสถานการณ์ต่ำกว่าความจริง จำนวนวัคซีนที่มีจำกัดและมีความไม่แน่นอนสูง ส่งผลให้การกระจายวัคซีนทำได้ช้า ทำให้สัดส่วนของประชากรที่มีภูมิคุ้มมีน้อยมากและวัคซีนที่ใช้มีประสิทธิผลในการป้องกันต่อเชื้อเดลตาต่ำ สิ่งต่างๆเหล่านี้ทำให้การเปิดเมืองไม่สามารถทำได้เต็มที่แม้มีจำนวนผู้ติดเชื้อลดลง (กลุ่มธุรกิจการเงินเกียรตินาคินภัทร, 2564) นอกจากนี้ สถาบัน Nikkei ได้สำรวจและจัดอันดับประเทศและดินแดนกว่า 120 แห่งทั่วโลก ด้วยดัชนี COVID-19 Recovery Index เพื่อวัดขีดความสามารถใน 1. การบริหารจัดการวิกฤตโรคระบาด 2. การกระจายวัคซีน และ 3. ความสามารถในการเคลื่อนตัวของสังคมในช่วงปลายเดือนของทุกๆ เดือน คำนวณคะแนนจาก 0-90 ซึ่งวัดจาก 3 หมวดหลักข้างต้น โดยมีดัชนีรวม 9 หมวดย่อย สำหรับผลการจัดอันดับ ประจำเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2564 ที่ผ่านมา พบว่าจีนมีดัชนีฟื้นตัวจากโควิดสูงสุดอันดับหนึ่งของโลกได้ 74 คะแนน ขณะที่ไทยและเวียดนามมีคะแนนอันดับท้ายที่ 120 เป็นประเทศที่มีดัชนีฟื้นตัวจากโควิดต่ำที่สุดของโลกได้ 22 คะแนน โดยประเทศหรือดินแดนที่ได้รับการจัดให้อยู่ในอันดับสูง สะท้อนว่าประเทศหรือดินแดนนั้นๆ ใกล้ที่จะเข้าสู่ภาวะฟื้นตัวแล้ว ด้วยจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ที่อยู่ในระดับต่ำ มีอัตราการฉีดวัคซีนอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจกว่า และ/หรือมีการผ่อนคลายมาตรการรับมือโควิด(THE STANDARD TEAM,2564)

บทสรุป (Conclusion)

1. บทสรุป

สถานการณ์การแพร่ระบาดและการกลายพันธุ์ของโควิด-19เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐบาลของประเทศต่างๆ สำหรับประเทศไทยครั้งหนึ่งเคยประสบความสำเร็จในการควบคุมการระบาดในระลอกแรก สำหรับระลอกสี่ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้บทบาทภาครัฐในทุกสายงานยังคงบริหารจัดการแก้ปัญหาอันเนื่องมาจากโควิด-19 ต่อไป บริบทของโรคเปลี่ยนแปลงจากการระบาดระลอกแรก ทั้งเชื้อโรคไวรัสที่กลายพันธุ์ ระบาดเร็ว และรุนแรง การบริหารจัดการภาครัฐในการแก้ปัญหาครั้งนี้มีความร่วมมือร่วมใจของภาคเอกชนจำนวนมาก ภาคประชาสังคม และประชาชนจำนวนมากที่ช่วยกันแบ่งปันทรัพยากร เทคโนโลยี เงิน กำลังคน และสติปัญญา เพื่อทำให้การระบาดระลอกสี่ยุติลงหรือเบาบางลง แม้ว่าการระบาดของโควิด-19 จะเป็นภัยคุกคามต่อโลกและประเทศไทย แต่สังคมไทยควรใช้สถานการณ์แพร่ระบาดและวิกฤตโควิด-19 ครั้งนี้เป็นบทเรียนสำหรับการคิดออกแบบระบบใหม่ในการบริหารจัดการภาครัฐ การมองอย่างองค์รวมของปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อกันและกัน ออกแบบระบบสวัสดิการพื้นฐานเกี่ยวกับสุขภาพที่เกิดประโยชน์ถ้วนหน้า ออกแบบนโยบายสาธารณะ ออกแบบการใช้ชุมชนเป็นแกนในการรับมือกับภัยที่อาจเกิดขึ้น ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความมั่นคงของอาหารและพลังงานในระดับชุมชน ลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น หรือแม้กระทั่งการออกแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีความพร้อม (Responsive and Mutuality) ในการรับมือกับภัยวิกฤตต่างๆที่อาจเกิดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะแนวทางการปรับตัวของภาครัฐหลังสถานการณ์โควิด-19

บทเรียนที่ได้จากประสบการณ์ของภาครัฐในการบริหารจัดการแพร่ระบาดโควิด-19ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำมาสรุปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายทั้งในด้านการปรับปรุงนโยบายที่ดำเนินการอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น และการกำหนดนโยบายใหม่ที่เน้นการพลิกวิกฤตเป็นโอกาสหลังจากการแพร่ระบาดคลี่คลายลงหรือหายไปในที่สุด ทั้งนี้มีขอเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงการบริหารดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาและกำหนดนโยบายสาธารณะของไทยควรจะมีการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ขนาดใหญ่(Big Data) ประกอบการตัดสินใจโดยการมองไกลซึ่งอาจใช้การคาดการณ์อนาคต (Foresight Analysis)ในประเด็นปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศเช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจน มาใช้อย่างจริงจัง ผ่านการสื่อสารด้วยข้อมูลถึงกันอย่างรวดเร็วและมีหน่วยงานกลางที่เป็นทั้งของรัฐและเอกชนร่วมนำเสนอข้อมูลการแพร่ระบาด การเจ็บป่วย การรักษา และสูญเสียเพื่อนำไปสู่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีทัศนคติที่เปิดกว้างโดยเปลี่ยนมุมมองจากสังคมของฉัน (Me Society) เป็นสังคมของเรา (We Society) เพื่อเกื้อกูลและแบ่งปัน(Care and Share Society) (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563: 133)

2. ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เน้นการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและหุ่นยนต์มาใช้ทำให้เกิดระยะห่าง (Distancing) มากขึ้น โดยยกระดับการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลหลังโควิด ออกแบบแพลตฟอร์มที่ทุก

คนจะสามารถดูแลตนเองได้ตั้งแต่การตอบคำถามการป้องกันการติดเชื้อ ทดสอบการติดเชื้อ การรักษารูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะ Home Isolation ฯลฯ จากต้นทาง กลางทางจนถึงปลายทาง นอกจากนี้ ควรนำระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้ในการประมวลผลข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับโควิด-19 เพิ่มขึ้น

3. การพัฒนาทุนมนุษย์ของสถานการณ์โควิด-19 หรือภัยต่างๆ 4 ด้านได้แก่ 1) การสร้างความรู้มีวินัย ทักษะทางการเงิน (Financial literacy) โดยรัฐบาลควรส่งเสริมความรู้และทักษะทางการเงินโดยเฉพาะประชาชนระดับฐานราก อาจเริ่มจากเด็กนักเรียน คนวัยทำงานและผู้สูงวัย 2) การสร้างความรู้ทางสุขภาพ (Health literacy) ที่สำคัญ คือ ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเพื่อไม่ให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) โดยให้ความรู้ผ่านสื่อในช่องทางต่างๆมากพอทำให้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสมได้ 3)การสร้างความรู้ทางดิจิทัลโดยการส่งเสริมความรู้ทางด้านดิจิทัลให้กับประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะระดับฐานรากให้รู้จักวิธีใช้ประโยชน์ ข้อจำกัดและระวังในการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (สถาบันพระปกเกล้า, 2563: 60-61) และ4) ควรเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม (Social Immune) ให้กับประชาชนและสังคมเพื่อสามารถรับมือและมีวุฒิภาวะในการควบคุมกระแสข้อมูลที่ลื่นไหลในสภาวะวิกฤต

4. การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสามารถนำหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไขมาประยุกต์ใช้ได้ในสถานการณ์โควิด-19การสร้างชุมชนพอเพียงการออกแบบชุมชนให้เป็นแกนในการรับมือกับภัยที่อาจเกิดขึ้นส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ตามแนวหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น หลักความพอประมาณที่ช่วยให้เกิดความระมัดระวังในการใช้จ่ายในช่วงการแพร่ระบาดโควิด-19 และการออกแบบลดความเสี่ยงของตนเองและครอบครัวเป็นการการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดียามมีภัยวิกฤตเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงการบริหาร

1. การบริหารจัดการสื่อสารในภาวะวิกฤตและฉุกเฉิน ไม่จำเป็นต้องเป็นการสื่อสารจากนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีที่รับผิดชอบเท่านั้น แต่ใช้ได้กับผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบและสั่งการในเหตุการณ์เฉพาะหน้า โดยมีหลักการที่สำคัญ 6 ข้อ คือ 1) หลักความไวที่สุด (Be First) โดยการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโควิด-19 ได้อย่างรวดเร็ว 2) หลักถูกต้อง (Be Right) โดยข่าวสารที่ถูกส่งออกไปต้องมีความถูกต้องแม่นยำ 3) หลักความน่าเชื่อถือได้ (Be Credible) โดยสิ่งที่สื่อสารออกไปจะต้อง มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่จะช่วยให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเชื่อถือในข้อมูลและแนวทางที่แนะนำให้ปฏิบัติ และควรมีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญอยู่ในสถานที่แถลงข่าว 4) หลักการแสดงความเห็นอกเห็นใจหรือความรู้สึกร่วม (Express Empathy) โดยภาครัฐและเจ้าหน้าที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรแสดงให้ประชาชนเห็นว่า ภาครัฐรับรู้อารมณ์เหล่านี้ของพวกเขาเสมอเมื่อจะให้คำแนะนำ 5) หลักการสนับสนุนการร่วมด้วยช่วยกัน (Promote Action) โดยระหว่างการระบาดของโรค การทำให้ผู้คนเข้าใจ และ6) หลักการให้เกียรติ(Show Respect) โดยการสื่อสารแบบให้เกียรติกันจะช่วยกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือและช่วยสร้างความ

สามัคคี ตั้งใจฟังประเด็นหรือข้อเสนอแนะทางเลือกที่มาจากชุมชน (Centers for Disease Control and Prevention,2021)

2. การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยสังคมหลังโควิด-19 จะเป็นสังคมที่เปลี่ยนจากการคิดและทำแบบแยกส่วนไปเป็นการคิดและทำแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาที่ต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งโดยมีการบูรณาการในเรื่องต่างๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจแบบบูรณาการ สุขภาพแบบบูรณาการ เป็นต้น นอกจากนี้ การบริหารจัดการของภาครัฐในการบริการหรือจัดการกับปัญหาสาธารณะควรเป็นการบริหารจัดการร่วมกัน (Co-governance) ซึ่งนอกจากร่วมกันจัดทำแล้วจะต้องมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบ และเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น (สถาบันพระปกเกล้า, 2563: 247)

3. การพัฒนาระบบสวัสดิการทางสาธารณสุขให้มีคุณภาพ มาตรฐานในการบริการประชาชน โดยก่อนการเกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 การให้สวัสดิการรักษาพยาบาลแก่ประชาชนถูกมองว่าเป็นความสิ้นเปลืองแต่เมื่อเกิดเรื่องโควิด-19 ทำให้มีปัญหาว่าไม่ได้เตรียมและไม่มีงบประมาณเพียงพอ ซึ่งในอนาคต รัฐบาลควรบริหารนโยบายสวัสดิการทางสาธารณสุขให้มีคุณภาพมาตรฐานซึ่งต้องใช้งบประมาณที่สูงขึ้น

4. การสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาระบบสวัสดิการแรงงานและพัฒนาโครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม (Social SafetyNet) เพราะจะมีคนตกงานจำนวนเพิ่มมากขึ้นและเป็นเวลานาน ในระยะต่อไปรัฐบาลต้องเร่งพัฒนาฐานข้อมูลและระบบการจ่ายสวัสดิการแรงงานให้มีมาตรฐานดีกว่าเดิม เพื่อให้การจ่ายเงินหรือทรัพยากรต่างๆ เป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง (References)

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). **มองภาพอนาคตประเทศไทย แนวทางการรับมือหลังวิกฤต COVID-19**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ.

กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. (2563). **“โลก 12 แบบหลังไวรัส COVID-19 : คำทำนายจากนักคิดชั้นนำระดับโลก”.**[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.the101.world/the-world-after-corona-virus/[2 สิงหาคม 2564]**.**

กรมควบคุมโรค. (2564). **“สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) มาตรการสาธารณสุข และปัญหาอุปสรรคการป้องกันควบคุมโรคในผู้เดินทาง”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://ddc.moph.go.th/uploads/ckeditor2//files/pdf [2 สิงหาคม 2564].

กลุ่มธุรกิจการเงินเกียรตินาคินภัทร. (2564). **“คาดล็อกดาวน์อย่างน้อย 3 เดือน เสี่ยงทำไทยเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยอีกปี”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

https://advicecenter.kkpfg.com/th/money-lifestyle/money/economic-trend/gdp-cut-due-to-lockdown-in-2021 [3 สิงหาคม 2564].

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2564). **“ระบบราชการ 4.0”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.opdc.go.th/content/Mzk [2 สิงหาคม 2564].

ไทยพับลิก้า. (2564). **“UN เปิดผลสำรวจรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ปี’63 ไทยพุ่งพรวดขึ้นอันดับ 57 ของโลก”.**[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://thaipublica.org/2021/07/Thailand-ranking-higher-in-un-e- government-survey-2020 [1 สิงหาคม 2564].

นำชัย ชีววิวรรธน์. (2563). **โควิด-19 โรคระบาดแห่งศตวรรษ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

ประชาชาติธุรกิจ. (2564). **“ราชกิจจาฯ : ประกาศมาตรการฉบับใหม่คุมโควิด มีผลบังคับใช้วันนี้”.**[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.prachachat.net/general/news-718090 [1 สิงหาคม 2564].

มติชนออนไลน์. (2564). **“สะพรึง! ทั่วโลกติดโควิดสะสมทะลุ 200 ล้าน วันเดียวป่วยเพิ่ม 5.6 แสน มะกันรั้งที่ 1พุ่ง 9 หมื่น”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :https:// www. matichon.co.th/ foreign/news_ 2866057 [4สิงหาคม 2564]**.**

มติชนออนไลน์. (2564). **“เกินต้าน! ยอด ‘โควิด’ วันนี้นิวไฮ 20,200 ราย เสียชีวิต 188 ราย”.** [ออนไลน์].แหล่งที่มา : https://www.matichon.co.th/covid19/thai-covid19/news_2866070[4 สิงหาคม 2564]**.**

โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์. (2564). **“5 ข้อควรปฏิบัติช่วงการระบาดโควิด-19 ระลอก 4”.** [ออนไลน์].แหล่งที่มา : https://chulalongkornhospital.go.th/kcmh/line/5 [1 สิงหาคม 2564].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). **“การระบาดทั่วของโควิด-19”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https: //th.wikipedia.org/wiki %E0%B8%94-19 [3สิงหาคม 2564].

สมาคมประชาสัมพันธ์ไทย. (2563). **“ประเทศไทยกับการรับมือ และสื่อสารภาวะวิกฤติ COVID-19 จากผลกระทบของไวรัสสายพันธุ์ใหม่”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www. prthailand. com/ images/articles/expert-commu-covid19.pdf [2 สิงหาคม 2564].

สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). **“ชีวิตวิถีใหม่ ประเทศไทยหลังโควิด”.** [ออนไลน์].แหล่งที่มา : https://www.nesdc.go.th/download/document /Yearend/2020/PPT_ NESDB.pdf [2 สิงหาคม 2564].

สำนักงานผู้ประสานงานสหประชาชาติประจำประเทศไทย. (2563). **“การประเมินผลกระทบรวมด้านเศรษฐกิจและสังคมจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย”.** [ออนไลน์].

แหล่งที่มา : https://www.unicef. org/Thailand/media/5671/file/Socio-Economic%20Impact%20 Assessment%20of%20COVID-19%20in%20Thailand.pdf [2 สิงหาคม 2564].

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(ทีดีอาร์ไอ). (2564). **“ประเมินผลงานกลางเทอมรัฐบาลประยุทธ์ 2: การควบคุมการระบาดของโควิด-19 และการบริหารจัดการวัคซีน”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://tdri.or.th/2021/07/report-2years-prayut-cabinet2/ [2 สิงหาคม 2564].

สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). **โลกเปลี่ยน คนปรับ หลุดจากกับดัก ขยับสู่ความยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

สถาบันพระปกเกล้า. (2563). **จากวิกฤตสู่โอกาสของสังคมไทยในยุค COVID-19**. กรุงเทพฯ : สถาบัน พระปกเกล้า

BBC NEWS. (2564)**. “โควิด-19 : 18 เดือนผ่านจากตัวอย่างชั้นเยี่ยม ของ WHO สู่เกือบ 2 พันศพใน 3 เดือน”.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.bbc.com/thai/57674892 [2 สิงหาคม 2564].

Centers for Disease Control and Prevention. (2020). **“CERC in an Infectious Disease Outbreak”.** [Online]. Available:https://emergency.cdc.gov/cerc /resources/pdf/ 315829A_FS_CERC_Infectious_Disease.pdf Retrieved [30 May 2021].

PPTV Online. (2564). **“ปัจจัยบ่งชี้ไทยเผชิญโควิด-19 ระลอก 4 จ่อล็อกดาวน์ถ้ายังไม่ดีขึ้น”.** [ออนไลน์].แหล่งที่มา : https://www.pptvhd36.com/news/ %E0%B8%AA%E0%B8%B8%E0% B8%82% E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E/151075 [2 สิงหาคม 2564].

THE STANDARD TEAM. (2564). “**ไทย-เวียดนาม ประเทศที่มีดัชนีฟื้นตัวจากโควิดต่ำสุด โดย Nikkei COVID-19 Recovery Index**” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://thestandard.co/thailand-vietnam-lowest-covid-recovery-index-by-nikkei/ [1 สิงหาคม 2564].

World Economic Forum. (2020). **“COVID-19 Curation: Georgetown University”.** [Online]. Available:https://intelligence.weforum.org/topics /a1G0X000006O6EHUA0?tab= publications EHUA0? tab=publications.Retrieved [20May2021].